

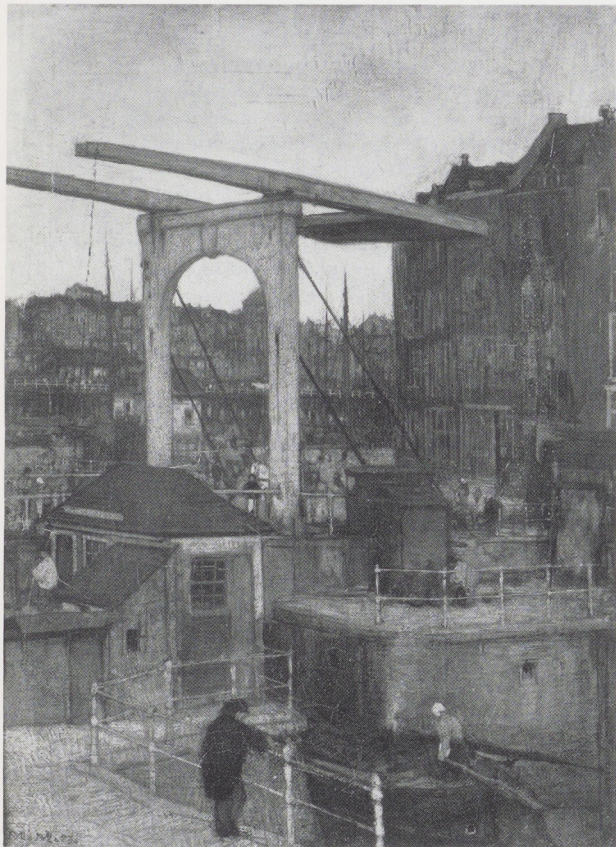
J. F. Heijbroek

De collectie Van Randwijk en het Rijksmuseum

Op 18 december 1913 overleed op 76-jarige leeftijd de Haagse verzamelaar Wouter Johannes van Randwijk (1837–1913). Bij testament had hij bepaald dat zijn collectie van vijftig schilderijen en tekeningen (zie bijlage), die zich bevond in zijn woning Prinsegracht nr. 7, aan het Rijksmuseum in Amsterdam moesten worden 'gelegateerd' op voorwaarde dat deze instelling aan zijn erfgenamen, de dames A. J. Broedelet en S. C. Büchli Fest, een bedrag van f 200.000,- zou betalen. Kort na zijn overlijden bezochten jhr. B. W. F. van Riemsdijk en M. P. Voûte sr., resp. hoofd-directeur van het Rijksmuseum en voorzitter van de Vereniging Rembrandt, het sterfhuis, dat schuin tegenover de Haagse woning van Abraham Bredius lag. Beiden waren onder de indruk van de collectie die bestond uit werken van de Haagse School en die van Barbizon. Na terugkeer in Amsterdam werd gezocht naar een oplossing om tegemoet te komen aan de laatste wil van de overledene.¹ Gezien de benarde politieke en economische situatie waarin ons land verkeerde leek het niet erg waarschijnlijk dat de Tweede Kamer het museum te hulp zou willen komen. Immers alleen met een flinke financiële ondersteuning van regeringswege, waarvoor goedkeuring nodig zou zijn van het parlement, was een bedrag van f 200.000,- op te brengen voor de vijftig werken uit de collectie Van Randwijk. Van Riemsdijk geloofde niet dat de Tweede Kamer daarin zou toestemmen, omdat de volksvertegenwoordiging

in 1913 al haar goedkeuring had gehecht aan een hoge bijdrage voor de aankoop van een aantal topstukken uit de collectie Steengracht voor het Mauritshuis in Den Haag. Aangezien het aankoopbudget van het Rijksmuseum in die jaren vrijwel nihil was, kwam Van Riemsdijk met de volgende oplossing. Hij stelde voor 13 à 14 werken ter waarde van ca. f 150.000,- voor het museum te selecteren en de resterende 36 à 37 stuks te laten veilen, waarbij het Rijksmuseum dan garant zou staan voor een opbrengst van minimaal f 200.000,-, *het bedrag dat bij aanvaarding van het legaat aan de erven uitgekeerd had moeten worden*.² Dit voorstel was niet in strijd met het testament van Van Randwijk, dat bepaalde dat, indien het Rijk het legaat met de daaraan verbonden voorwaarden zou weigeren, de erven de schilderijen *ten eigen bate* kunnen laten verkopen. De groep van 13 à 14 werken zou nu aangeduid kunnen worden als *een schenking van de erven Van Randwijk*.³ De erfgenamen hadden geen bezwaar tegen dit voorstel, mits het Rijk ermee accoord ging dat zij geen successierechten op de geschonken werken behoeften te betalen. Verder dienden de werken voorgoed in de collectie van het Rijksmuseum te worden opgenomen en te worden voorzien van een *voor ieder zichtbaar kenmerk van hunne herkomst*.⁴ De gezamenlijke geschatte waarde van de elf schilderijen en twee tekeningen, die uiteindelijk geselecteerd werden, bedroeg ruim een kwart miljoen gul-

Afb. 1. Matthijs Maris, 'Souvenir d'Amsterdam', 1871. Olieverf op doek, 46,5 × 35 cm. Rijksmuseum, Amsterdam.

den (zie bijlage). In een tijdsbestek van nog geen half jaar was de schenking van de erven Van Randwijk een feit.

Het belang ervan voor het Rijksmuseum werd belicht door Willem Steenhoff, onder-directeur van het Rijksmuseum, in *Onze Kunst*⁵ en door de journalist Frans Vermeulen in vier afleveringen van het weekblad *Eigen Haard*.⁶ Vooral Steenhoff zette uiteen waarom juist deze dertien werken zo'n belangrijke aanvulling waren voor de afdeling 'Moderne Kunst' in het Rijksmuseum. Hij roemde bovenal Matthijs Maris' *Souvenir d'Amsterdam* (afb. 1) en het schilderij en de zwartkrijttekening van Jean-François Millet, *de hooggeschatte voorman der Barbizon-schilders* (afb. 2). Van de laatste bezat het museum nog geen werk.⁷ Bij de keuze was er vooral op gelet welke schilderijen en tekenin-

gen een wezenlijke aanvulling waren op de collectie. Bovendien hield de directie er rekening mee welke werken nog van het echtpaar Drucker te verwachten waren. Daarom hadden Van Riemsdijk en Steenhoff geen schilderijen van Jozef Israëls en Anton Mauve uitgekozen, terwijl van Jacob en Willem Maris alleen die werken werden geselecteerd waarvan nog geen gelijksoortige in de verzameling van het Rijksmuseum aanwezig waren.⁸ Opmerkelijk is dat uiteindelijk noch voor het Amsterdamse stadsgezicht van Breitner, noch voor de krijttekening van Charles Jacque werd gekozen, hoewel het werk van beiden niet of nauwelijks in de collectie vertegenwoordigd was. Er moet een andere reden geweest zijn waarom deze werken zijn afgefallen, aangezien op een kladnotitie in het archief van het Rijksmuseum bij het schilderij en de tekening resp. 'zeer gewenscht' en 'gewenscht' is aangetekend.⁹ De 37 overgebleven werken uit de collectie Van Randwijk en een marmeren beeldje van een ingesluimerd jongetje met een etensnap op zijn schoot van P. Calvi (nr. 38)¹⁰ werden in 1916 bij Frederik Muller & Cie geveild. De totaalopbrengst van de schilderijen, aquarellen en tekeningen bedroeg bijna f 285.000,-. Daarmee was het bedrag dat Van Randwijk aan zijn erfgenamen had toegedacht, ruimschoots bereikt. Vooral de werken van Jozef Israëls en Anton Mauve brachten hoge bedragen op. Zo werd voor *Moederzorg* van Israëls, waarvan het Rijksmuseum reeds een vrijwel identieke versie bezat uit de collectie Drucker (inv. A2597), de hoogste prijs betaald, n.l. f 37.500,-, terwijl *Herder met kudde* van Mauve een goede tweede was met een opbrengst van f 37.000,-. Ook voor het werk van Matthijs Maris en voor dat van Johannes Bosboom werden stevige bedragen neergeteld. De schilderijen van vertegenwoordigers van de School van Barbizon haalden echter vrij lage prijzen, tussen de f 6000,- en f 7300,-. Bepaald teleurstellend was de opbrengst van Breitners *Amsterdamse gracht in de sneeuw* (afb. 3). Dit schilderij wisselde voor f 2800,- van eigenaar.¹¹

Afb. 2. Jean-François Millet, *De waterdraagster*.
Olieverf op doek, 41 × 33 cm. Rijksmuseum, Amsterdam.

Afb. 3. George Hendrik Breitner (zie ook afb. 5). Amsterdamse gracht in de sneeuw. Olieverf op doek, 61 x 101 cm. Verblijfplaats onbekend.

Afb. 4 (rechts). Wouter Johannes van Randwijk (1837–1913). Uit: *De Gebroeders Van Cleef 1739–1939, 's-Gravenhage* [1939]. Bibliotheek van de Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels, Amsterdam.

Boekhandelaar en verzamelaar

Wie was W. J. van Randwijk en hoe bouwde hij zijn collectie op? Op die vragen kon tot nog toe eigenlijk geen bevredigend antwoord gegeven worden. Wouter Johannes van Randwijk (afb. 4) werd geboren op 4 april 1837 te 's-Gravenhage¹² waar hij vanaf 1862 werkzaam was bij een oude gerenommeerde boekhandel, de firma 'De Gebroeders Van Cleef'.¹³ Deze zaak werd vermoedelijk in 1739 opgericht aan het Spui. Eén van de grote successen van de Van Cleefs was de verkoping van de collectie boeken en handschriften van mr. Johan Meerman, die het bedrijf samen met de firma's S. en J. Luchtmans en B. Scheurleer in 1824 organiseerde in het Huis aan de Boschkant. De opbrengst van de bibliotheek bedroeg ca. f 130.000,-.¹⁴ In 1871 droeg Pieter Marius van Cleef Pz. de boekhandel en uitgeverij 'De Gebroeders Van Cleef' over aan Van Randwijk, die de firma voor zijn rekening voortzette. In 1883 associeerde hij zich met C. van Wermeskerken, die al vanaf 1875 bij de zaak werkzaam was. Onder hun leiding bloeide het bedrijf als nooit tevoren. De uitgeverij produceerde

boeken op bouwkundig, juridisch en onderwijsgebied. Ook allerhande rivier- en zee-kaarten behoorden tot het assortiment. Op militair gebied maakten Van Randwijk en Van Wermeskerken tal van uitgaven, waaronder het nog steeds fameuze *De uniformen der Nederlandsche Zee- en Landmacht...* met platen naar aquarellen en tekeningen van o.a. J. Hoyneck van Papendrecht en W.C. Staring. Verder maakte de firma drukwerk voor verschillende departementen.¹⁵ Op 1 januari 1909 verliet Van Randwijk, vermoedelijk om gezondheidsredenen, de zaak.¹⁶ In de tijd dat Van Randwijk samen met Van Wermeskerken de firma leidde, begon hij een verzameling schilderijen en tekeningen aan te leggen. Over zijn activiteiten als verzamelaar is vrijwel niets bekend. Pas in 1923, een jaar na de dood van de Amsterdammer C. D. Reich jr. (1837–1922), die evenals Van Randwijk een fervent verzamelaar van 'moderne kunst' was, vergeleek mr. H. F. W. Jeltens in een artikel over de collectie Reich beide verzamelaars met elkaar. Hij schreef onder meer: *Zij behoorden beiden tot die bijzonder aantrekkelijke, tegenwoordig niet zoo héél tal-*

rijke, categorie van verzamelaars, die, in alle stilte hun weg gaande, zonder eenigen anderen wensch of bedoeling dan de bevrediging van de diepe, onbedwingbare zucht naar schoonheid, welke hun eenvoudig, van alle wereldsche eerzucht en ijdel opsmuk afkeerig gemoed vervulde, en geleid door eigen, verfijnden smaak en scherp onderscheidingsvermogen, voor zichzelf, voor de vermoöing van hun innerlijk leven alléén, het allerschoonste aan moderne schilderkunst, wat zij bij voorkomende gelegenheden met behulp hunner ruime middelen bemachtigen konden, om zich heen vergaarden. Als zaken-mannen en bescheiden burgers, gelijk Van Randwijk en Reich, na volbrenging van hun dagtaak, de kantoordeur achter zich hadden gesloten, dan leefden zij, behalve voor hun huiselijke omgeving, nog slechts voor één ding ter wereld: voor het in zich opnemen en verwerken van de uitingen der pikurale schoonheid, voor de stil genoten emoties, die de schilderkunst in hen wekte, en die zich dagelijks versmolten met de warme intimiteit van hun gelukkig gezinsleven. In hun uiterlijke verschijning vertoonden deze sympathieke, ongetwijfeld sterk geestverwante, kunstmin-

naars, behalve de groote zachtheid, de innemende vriendelijkheid, de fijne intelligentie, die, hoe verschillend genuanceerd dan ook, straalden uit beider oogopslag, een vrij groot contrast. De een zoowel als de ander had een kleine gestalte, maar de Haagsche verzamelaar, met zijn tengere figuur, zijn bleeke geelaatstint [en] zijn sobere, stijve kleeding, maakte op later jaren een ziekelijken, eenigszins getourmenteerden, en een haast pijnlijk-korrekten indruk...¹⁷

De collectie van Van Randwijk telde bij zijn dood in 1913 tenminste vijftig werken, die hij in ruim 25 jaar bijeen had gebracht. De verzameling bestond voor het grootste deel uit werken van vertegenwoordigers van de Haagse School. Vooral het werk van Jozef Israëls en dat van Jacob Maris was numeriek goed vertegenwoordigd. Ruim een vijfde deel van zijn collectie stond op naam van schilders uit de School van Barbizon, waaronder drie werken van Millet.

Zoals veel verzamelaars uit zijn tijd was Van Randwijk een belangrijke klant van de firma Goupil & Co (later Boussod, Valadon & Co)¹⁸, waar hij tussen 1884 en ca. 1910 ongeveer een derde deel van zijn schilderijen kocht. Uit de administratie van deze kunsthandel, die gevestigd was op de Plaats nr. 20 in Den Haag, blijkt dat Van Randwijk in 1884 *De Houthakkers* van Anton Mauve voor f 810,- kocht. Het kapitale schilderij *De Schreierstoren aan de buitenkant te Amsterdam* door Jacob Maris verwierf hij in 1892 voor f 4800,-, terwijl hij een maand tevoren beslag had weten te leggen op *Het bos van Fontainebleau* door V. N. Diaz de la Peña, waarvoor hij f 7000,- betaalde. In datzelfde decennium kocht hij onder andere ook bij Goupil: in 1892 *Moederzorg* door Jozef Israëls voor f 9000,-; in 1895 Willem Maris' *Zomerweelde* uit de voormalige collectie De Gheus voor f 3000,-; in 1898 *Sprookje van Matthijs Maris* voor f 9000,- en in 1899 het *Landschap met boerderij bij een plas* door de toen nog in Nederland niet erg gewaardeerde schilder J. H. Weissenbruch voor f 2200,-. Helaas is er weinig bekend over de herkomst van de werken van J.-F. Millet. Alleen de tekening van de *Herderin*, waarvan verschillende versies bestaan, kocht hij in 1902 even-

Afb. 5. George Hendrik Breitner op de tentoonstelling van zijn werken in *Arti et Amicitiae* tijdens de winter van 1901–1902. Naar deze expositie stuurde W. J. van Randwijk het schilderij *Artillerie in*. Rechts achter de

schilder hangt het doek *Amsterdamse gracht in de sneeuw*, dat later in het bezit kwam van Van Randwijk.

eens bij Goupil.¹⁹ Voor dit blad moest hij f 9600,- betalen. Door tegelijkertijd twee werken, één van P. E. Th. Rousseau en één van R. Bonheur aan de firma te verkopen werd f 800,- op de prijs van de tekening van Millet in mindering gebracht. Vermoedelijk stootte hij af en toe één of meer schilderijen af om een ander werk, dat hij graag wilde hebben, te kunnen kopen. Eén van de topstukken uit zijn collectie, het *Souvenir d'Amsterdam* door Matthijs Maris, kocht Van Randwijk vermoedelijk ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag in 1907 bij de Londense kunsthandel William Marchant & Co. Hoeveel hij voor dit meesterwerkje betaalde is niet bekend, maar men mag aannemen dat het een aanzienlijk bedrag was.²⁰ Zijn laatste geregistreerde aankoop bij de firma Goupil deed hij in 1906, toen hij voor f 15.000,- *Tegen het vallen van de schemering*

door Jozef Israëls verwierf. Vermoedelijk kocht Van Randwijk niet alleen bij Goupil, maar heeft hij ook schilderijen en tekeningen betrokken bij de Haagse vestiging van Van Wisselingh²¹ en bij de kunsthandel van Abraham Preyer aan het Noordeinde in 's-Gravenhage tegenover het paleis.²² De collectie Van Randwijk komt qua omvang en kwaliteit overeen met de verzamelingen van J. R. H. Neervoort van de Poll²³ en E. H. Crone²⁴, zij het dat vooral in de laatste collectie de accenten wat anders lagen. Zo bezat deze Amsterdamse verzamelaar tien werken van J. H. Weissenbruch, waaronder het *Gezicht op Haarlem (Souvenir de Haarlem)*. De School van Barbizon is zowel bij Neervoort van de Poll als bij Crone minder goed vertegenwoordigd. In de collectie Van Randwijk ontbreken vrijwel geheel uitbeeldingen van het contemporaine stads-

leven, met uitzondering van Breitners *Amsterdamse gracht in de sneeuw*. Verzamelingen zoals die van het echtpaar Drucker-Fraser²⁵, H. W. Mesdag²⁶ en J. R. P. C. H. de Kuiper²⁷ zijn veel omvangrijker en tevens van een andere allure.

De collectie Van Randwijk als geheel was maar bij weinigen bekend. Wel leende hij regelmatig schilderijen uit voor veelal monografische tentoonstellingen in de zalen van Arti et Amicitiae te Amsterdam en van Pulchri Studio in Den Haag. Zo waren er werken uit de collectie Van Randwijk te zien op exposities gewijd aan het werk van Marius Bauer, Johannes Bosboom, George Hendrik Breitner (afb. 5), Jozef Israëls, Jacob Maris en Anton Mauve. Ook op de *Tentoonstelling van Meesterwerken van Franse Kunst* bij het Schilderkunstig Genootschap Pulchri²⁸ in 1900 waren vier schilderijen uit zijn collectie aanwezig. Kennelijk was hij toen nog niet in het bezit van *De waterdraagster* en de pastel *Herder en zijn kudde* van Millet (zie bijlage). Pas in de aflevering van augustus 1907 van het Franse maandblad *Les Arts* verscheen een uitgebreid overzicht van de verzameling waarbij maar liefst 34 werken – verschillende paginagroot – werden afgebeeld.²⁹ Ruim een jaar later werd in de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam de gehele collectie Van Randwijk tien dagen lang tentoongesteld. Als begeleidende publicatie bij deze expositie verscheen een sober uitgevoerd catalogusje, waarin alle vijftig geëxposeerde schilderijen, tekeningen en aquarellen genoemd worden.³⁰ Op het omslag prijkt *Het geitje* van B. J. Blommers (afb. 6). Op het schilderij *De slootrand met eenden* van G. J. H. Poggenbeek na, dat hij vermoedelijk toen nog niet bezat, waren alle werken te zien die in 1914 aan het Rijksmuseum werden geschonken. Na deze tentoonstelling verscheen in 1911 een Duits artikel over de Haagse School, waarin verschillende werken uit de collectie Van Randwijk werden behandeld en afgebeeld.³¹ Het jaar daarop publiceerde dezelfde auteur, Max Eisler, in het toonaangevende Engelse tijdschrift *The Studio* een uitvoerig en rijk geïllustreerd artikel over de verzameling Van

Afb. 6. De omslag van het tentoonstellingscatalogusje van de collectie Van Randwijk te Rotterdam, 1908/1909. Afgebeeld is *Het geitje* van B. J. Blommers. Bibliotheek Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, 's-Gravenhage.

====: Academie :====:
 :- van Beeldende Kunsten en :-
 :- Technische Wetenschappen :-
 :====: te Rotterdam. :====:

:-: CATALOGUS. :-:

TENTOONSTELLING der Collectie
 Schilderijen, Aquarellen en Teekeningen,
 :- toebehoorende aan den WelEdel Geboren Heer :-
 W. J. VAN RANDWIJK, te 's Gravenhage.

GEOPEND van 24 DECEMBER 1908 :-
 :- :- tot en met 3 JANUARI 1909.

Prijs 10 Gents.

Randwijk.³² Daarmee was in ieder geval de collectie in kunsthistorische kring bekend, zij het dat vrijwel niemand, inclusief M. P. VouÛte, die zelf een mooie collectie van vooral 'Hollandse moderne meesters' bezat³³, de werken zelf onder ogen had gehad. In Den Haag heeft men er kennelijk geen moeite voor gedaan de verzameling Van Randwijk te exposeren. Dat was er vermoedelijk ook de oorzaak van dat deze Haagse boekhandelaar uiteindelijk zijn collectie maakte aan het Rijksmuseum. In zijn boek over Pulchri Studio gaat dr. H. E. van Gel-

der kort in op enkele verzamelingen en verzucht hoe talrijke Haagse collecties in die tijd voor de Hofstad verloren gingen. De meeste raakten verspreid over de hele wereld en van enkele belandden de belangrijkste stukken in musea elders in ons land. Die uit de verzameling Van Randwijk gingen – aldus Van Gelder – naar het Amsterdamse Rijksmuseum. *De mogelijkheid ze voor Den Haag te verwerven, stuitte af op het ontbreken van een goed museum* in Den Haag; en, vervolgde hij, *een tiental jaren tevoren had de kortzichtigheid van het Gemeentebestuur de kans op het verkrijgen van de collectie Drucker doen verloren gaan*.³⁴

Pas in de jaren twintig zou het tij voor Den Haag keren. Toen in het Rijksmuseum de nieuwe hoofddirecteur dr. F. Schmidt-Degener de bakens verzette³⁵, hebben langzamerhand steeds meer werken uit de Haagse School hun weg naar het in 1935 geopende nieuwe gebouw van het Gemeentemuseum in Den Haag gevonden. Zo stond het Rijksmuseum in 1924 dertien werken in bruikleen af van o.a. M. Bauer, J.W. Bilders, I. Israëls, Ed. Karsen, A. Monticelli, A. Neuhuys en W. Witsen. De meeste waren twee jaar tevoren gelegateerd aan het museum door de Antwerpse diamantair Andries van Wezel (1856–1922). Ook de heer en mevrouw Drucker-Fraser leenden drie werken, waaronder twee aquarellen van Jan Voerman sr.³⁶ Uit de collectie van H. P. Bremmer, die sedert 1917 in het Rijksmuseum was ondergebracht, werden eveneens schilderijen, aquarellen en kleinplastic naar het Haagse museum overgebracht. Paradoxaal genoeg is de collectie E. H. Crone, die jarenlang gehuisvest was in het pand Hobbemastraat 12 – schuin tegenover de Drucker-uitbouw – in 1947 als bruikleen naar het Haagse museum overgebracht. In 1963 werd deze collectie, die vooral bestond uit het werk van vertegenwoordigers van de Haagse School zoals de gebroeders Maris en J. H. Weissenbruch, in eigendom verworven.³⁷ Nog steeds vormt de Amsterdamse verzameling Crone de nucleus van de ‘Grijze School’ van het Haagse Gemeentemuseum, terwijl in Amsterdam juist enkele Haagse collecties – zoals die van douairière R. B. baron van Lynden,

van Cornelis Hoogendijk en van W. J. van Randwijk – samen met de diverse schenkingen van het echtpaar Drucker, wier collectie, zoals gezegd ook aan de Hofstad is ontgaan, de kern vormen van de z.g. ‘moderne’ schilderkunst van het Rijksmuseum.³⁸

Noten

* Ik dank Hans Rooseboom die de tekstverwerking van dit artikel verzorgde.

¹ De gegevens omtrent de verwerving van de collectie Van Randwijk zijn te vinden in het Kopieboek over 1914 (RM archief 295) en verder in RM archief 1957.

² Uittreksel van het olografisch testament van W. J. van Randwijk, RM archief 1957. Zijn erfgenamen waren *zijn* dochter *Agatha Johanna Broedelet* [zie noot 12] en *zijn* huisgenoot *Sara Christina Büchli Fest*.

Voûte heeft de kwestie van het garant staan aangekaart bij het dagelijks bestuur van de Vereniging Rembrandt.

³ Brief van B. W. F. van Riemsdijk aan notaris mr. L. Eikendal, d.d. 3 februari 1914 (nr. 6063). RM archief 1957.

⁴ Schenking van de erven W. J. van Randwijk. Concept van de akte, d.d. 13 juni 1914. RM archief 1957.

⁵ W. Steenhoff, ‘De Randwijk-collectie in het Rijksmuseum te Amsterdam’, *Onze Kunst* 14 (1915), eerste halfjaar, dl. 27, pp. 89–97.

⁶ F. Vermeulen, ‘Een belangrijke aanwinst van ’s Rijks-Museum I’, *Eigen Haard* 40 (1914), pp. 602–604; F. Vermeulen, ‘Eene belangrijke aanwinst van ’s Rijks-Museum (Schenking Erven W. J. van Randwijk) II. J. H. Weissenbruch: Landschap’, *Eigen Haard* 40 (1914), pp. 622–624; F. Vermeulen, ‘De Verzameling W. J. van Randwijk in ’s Rijks Museum te Amsterdam. Jacob Maris’, *Eigen Haard* 41 (1915), pp. 263–266; F. Vermeulen, ‘Willem Maris in de schenking Van Randwijk (Rijks-Museum)’, *Eigen Haard* 41 (1915), pp. 651–652.

⁷ Zie ook *Verlagen omtrent ’s Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst* 37 (1914), pp. 11–13.

⁸ Brief van B. W. F. van Riemsdijk aan de minister van Binnenlandse Zaken, d.d. 5 april 1914. RM archief 1957.

⁹ Taxatielijst van de 50 schilderijen verzameld door W. J. van Randwijk te ’s-Gravenhage. RM archief 1957.

¹⁰ Het gaat hier vermoedelijk om het exemplaar uit de collectie van Jacob de Vos Jbzn. Zie veilingcatalogus van de *Collection de feu M. Jacob de Vos Jbzn. Tableaux modernes, tableaux anciens et sculptures*, Amsterdam (C. F. de Roos & C. F. de Roos jr., Frederik Muller & Co, Van Pappelendam & Schouten en C. M. van Gogh), 22 en 23 mei 1883, nr. 160.

¹¹ In de bibliotheek van het Rijksmuseum bevindt zich een met prijzen geannoteerd exemplaar van de *Catalogus van schilderijen uit de verzameling W. J. van Randwijk te 's Hage* (beschrijving van Cornelis Veth), Amsterdam (Frederik Muller & Co) 11 april 1916. Het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie in Den Haag bezit een exemplaar waarin naast opbrengsten ook enkele namen van kopers genoemd worden. Zie bijvoorbeeld ook de bespreking vooraf in *Van Onzen Tijd* 16 (1915–1916), p. 310 en het verslag van de auctie door J. Z., 'Kunstveilingen', *Onze Kunst* 15 (1916), tweede halfjaar, pp. 58–59. De prenten en boeken van Van Randwijk werden geveild in 1914. Zie *Catalogue d'estampes anciennes et modernes...* provenant du feu M. M.: A. H. Sassen, Leonard Wolterbeek, K. F. Lommel, W. J. van Randwijk e.a., La Haye (Van Stockum) 16 juni 1914 en *Catalogue d'une collection intéressante de livres* provenant des bibliothèques de feu M. M.: H. F. D. Braams, A. Pijnacker Hordijk, W. C. Veenstra, E. F. Thijssen, A. D. Adama van Scheltema, W. J. van Randwijk, C. A. Joekes e.a., La Haye (Van Stockum) 21–30 november 1914.

¹² Bevolkingsregister van 's-Gravenhage, Gemeentearchief Den Haag. Als zijn echtgenote staat vermeld: Johanna Koenen (geb. 27 juni 1817 te Purmerend). Als dochter wordt opgegeven Agatha Johanna Broedelet (geb. 28 mei 1849 te Voorburg). Zij zal vermoedelijk een dochter uit een eerder huwelijk van Johanna Koenen zijn. W. J. van Randwijk woonde achtereenvolgens op Spui 28, Amsterdamse Veerkade 48 en Prinsegracht 7 te Den Haag.

¹³ Zie *De Gebroeders Van Cleef 1807–1907. Gedenkschrift*, 's-Gravenhage [1907] en [J. C. van Wermeskerken], *De Gebroeders Van Cleef 1739–1939*, 's-Gravenhage [1939]. Zie ook M. J. Visser, 'De Haagse boekhandel 1900–1961', *Die Haghe Jaarboek* (1962), p. 21. Archivalia en andere stukken die betrekking hebben op deze firma werden recentelijk verworven door het Rijksmuseum Meermann-Westreenianum in Den Haag.

¹⁴ R. E. O. Ekkart, 'Een afbeelding van de veiling Meerman in 1824', in: I. W. L. Moerman

en J. Th. A. Peskens, *Leven in miniatuur. Bave-laar's kijkkastjes, diorama's in been en hout uit de eerste decennia van de negentiende eeuw*, [Zutphen] z.j., pp. 113–119.

¹⁵ Zie voor de verschillende uitgaven van de firma: Van Cleef 1907, *op.cit.* (noot 13), het hoofdstuk 'Uitgaven van De Gebroeders Van Cleef 1907'.

¹⁶ Van Cleef 1939, *op.cit.* (noot 13), in ongepagineerde inleiding van J. C. van Wermeskerken.

¹⁷ H. F. W. Jelts, 'De collectie-Reich', *Elsevier Geïllustreerd Maandschrift* 34 (1924), deel 1, p. 6.

C. D. Reich jr. legateerde 34 schilderijen aan de Staat der Nederlanden (voor het Rijksmuseum) met het verzoek deze in bruikleen af te staan aan de Vereniging tot het Vormen van eene Openbare Verzameling van Hedendaagsche Kunst ter plaatsing in het Stedelijk Museum te Amsterdam. In 1934 legateerde zijn weduwe, mevrouw A. E. Reich-Hohwü (1855–1933), op soortgelijke wijze 47 schilderijen, tekeningen en aquarellen en enkele etsen aan het Rijksmuseum. Bij de opheffing van de 'Vereniging met de Lange Naam', in 1978, zijn vrijwel alle werken teruggekeerd naar het Rijksmuseum. Eén schilderij van A. H. Bakker Korff was in 1956 abusievelijk door de Vereniging geveild. RM archief 1969.

¹⁸ De hier volgende gegevens zijn ontleend aan de winkelboeken van de firma Goupil die berusten op het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Den Haag.

¹⁹ Het schilderij *De waterdraagster* en de tekening van de *Herderin* zijn waarschijnlijk beide afkomstig van de veiling van de ateliernalatenschap van J.-F. Millet. Zie *Catalogue de la vente qui aura lieu par suite du décès de Jean-François Millet peintre*, Parijs (Hotel Drouot) 10–11 mei 1875, nrs. 23 en 129.

²⁰ Dit schilderij werd in 1872 tot ongenoegen van Maris door D. A. C. Artz verkocht aan de Schotse kunsthandelaar Daniel Cottier. Zie J. F. Heijbroek, 'Matthijs Maris in Parijs, 1869–1877', *Oud Holland* 89 (1975), pp. 279 en 284, en J. F. Heijbroek, 'Matthijs Maris en het «Souvenir d'Amsterdam»', *Maandblad Amstelodamum* 62 (1975), p. 17.

²¹ Zie o.a. E. J. van Wisselingh & Co. *Kunsthandel / Fine Art Dealers, Amsterdam, Rokin 78–80*, [Amsterdam 1912].

²² Zie over deze kunsthandel [F. Netscher], 'Karakterschets A. Preyer', *De Hollandsche Revue* 23 (1918), pp. 325–331 en 382–391.

- ²³ Veilingcatalogus van de *Moderne schilderijen verzameling Neervoort van de Poll*, Amsterdam (Frederik Muller & Co) 29 november 1921.
- ²⁴ Cat. tent. *Verzameling E. H. Crone*, Amsterdam (Maatschappij 'Arti et Amicitiae') juli-augustus 1909.
- ²⁵ E. P. Engel, 'Het ontstaan van de verzameling Drucker-Fraser in het Rijksmuseum', *Bulletin van het Rijksmuseum* 13 (1965), pp. 45-66. P. J. J. van Thiel e.a., *All the paintings of the Rijksmuseum in Amsterdam. A completely illustrated catalogue*, Amsterdam/Maarssen 1976, passim.
- ²⁶ Zie o.a. W. J. Steenhoff, *Rijksmuseum H. W. Mesdag. Catalogus der schilderijen, teekeningen, etsen en kunstvoorwerpen*, [Den Haag] 1928 [1948?]; E. van Schendel, *Museum Mesdag. Nederlandse negentiende-eeuwse schilderijen, tekeningen en grafiek*, Den Haag 1975 en J. H. Kraan, 'De particuliere kunstverzameling van H. W. Mesdag', *Oud Holland* 104 (1990), pp. 305-327.
- ²⁷ *Catalogue des tableaux, aquarelles & pastels composant la collection de feu M. J. R. P. C. H. de Kuyper de La Haye*, Amsterdam (Frederik Muller & Cie) 30 mei 1911 en *Catalogue des tableaux et aquarelles modernes formant la seconde partie de la Collection J. R. P. C. H. de Kuyper à La Haye et quelques autres provenances*, Amsterdam (Frederik Muller & Cie) 14 november 1911.
- ²⁸ De catalogi van alle hier genoemde tentoonstellingen zijn vermeld in de bijlage.
- ²⁹ H. de Boer, 'Collection de M. van Randwijk à la Haye', *Les Arts* 16 (1907) nr. 68, pp. 1-30.
- ³⁰ *Catalogus Tentoonstelling der Collectie Schilderijen, Aquarellen en Teekeningen, toebehorende aan den WelEdel Geboren Heer W. J. van Randwijk, te 's-Gravenhage*, Rotterdam (Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen) 24 december 1908-3 januari 1909.
- ³¹ Max Eisler, 'Die neuholländische Kunst. Die Haager Schule', *Die Kunst unserer Zeit* 11 (1911), pp. 207-245.
- ³² Max Eisler, 'The Van Randwijk collection. - I. The School of The Hague' en 'The Van Randwijk collection. - II. The Barbizon School', *The Studio* 55 (1912), resp. pp. 96-107 en 199-209.
- ³³ H. F. W. Jeltens, 'De collectie-Voûte', *Elsevier Geïllustreerd Maandschrift* 32 (1922), deel 2, pp. 289-296.
- ³⁴ H. E. van Gelder, *Honderd jaar Haagse schilderkunst in Pulchri Studio*, Amsterdam 1947, p. 64. In een andere context komt deze kwestie aan de orde in een te verschijnen publicatie, gewijd aan de geschiedenis en de bouw van het Haags Gemeentemuseum door Marian Boot e.a.
- ³⁵ G. Luitjen, '«De veelheid en de eelheid»: een Rijksmuseum Schmidt-Degener', *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 35 (1984), pp. 351-425.
- ³⁶ Zie voor een gedetailleerde lijst: *Verslag van den Dienst voor Kunsten en Wetenschappen der Gemeente 's-Gravenhage over het jaar 1924*, pp. 13-14. Herbert Henkels attendeerde mij op deze bruiklenen.
- ³⁷ G. H. Marius, 'De verzameling-Crone te Amsterdam', *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift* 20 (1910), deel 1, pp. 1-14. Zie o.a. L. J. F. W[ij]senbeek, 'Collectie Crone', *Vereeniging Rembrandt. Verslag over 1963*, pp. 23-24.
- ³⁸ Zie J. F. Heijbroek (met medewerking van Herbert Henkels), 'Het Rijksmuseum voor Moderne Kunst van Willem Steenhoff. Werkelijkheid of utopie?', *Bulletin van het Rijksmuseum* 39 (1991), pp. 175-180, 185-190, 197-200 en 205-210. In één van de komende nummers van het *Bulletin van het Rijksmuseum* zal Herbert Henkels uitvoerig ingaan op de collectie van Cornelis Hoogendijk.

Bijlage

In deze lijst zijn de schilderijen, aquarellen en tekeningen opgenomen die – voor zover voorlopig is na te gaan – deel uitmaakten van de collectie Van Randwijk. Van ca. een derde deel van de werken is komen vast te staan waar Van Randwijk ze gekocht heeft. Zoveel mogelijk is vermeld waar stukken uit zijn verzameling waren tentoongesteld voordat de collectie uiteenviel. Opgemerkt dient te worden dat de titels per tentoonstelling nogal eens verschillen.

Ter voorbereiding van de schenking is door Van Riemsdijk en Steenhoff een taxatielijst opgesteld waar in de marge genoteerd werd in welke mate het museum in het betreffende werk geïnteresseerd was. Ook de erven Van Randwijk (d.w.z. hun notaris) en M. P. Voûte sr. taxeerden de werken. Hun schattingen, die vaak wat lager uitvielen, zijn hier niet opgenomen. Tenslotte is bij die werken, die op 11 april 1916 werden geveild, vermeld hoeveel ze hebben opgebracht. Deze opbrengsten zijn exclusief 10% opgeld. Drie schilderijen werden op 6 mei 1919 opnieuw bij Frederik Muller in veiling gebracht. Het betreft *De Portugese synagoge te Amsterdam van binnen* door Bosboom, *Moederzorg* van Jozef Israëls en *Avondstemming* van Jacob Maris. Bij alle drie de werken werd expliciet vermeld dat ze afkomstig waren uit de collectie van W. J. van Randwijk. De opbrengsten bleven enigszins achter bij die uit 1916.

De volgende afkortingen zijn gebruikt:

ABK Rotterdam 1908/1909 = *Catalogus Tentoonstelling der Collectie Schilderijen, Aquarellen en Teekeningen, toebehorende aan den WelEdel Gebooren Heer W.J. van Randwijk, te 's-Gravenhage*, Rotterdam (Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen) 24 december 1908–3 januari 1909.

Arti Amsterdam 1900 = *Catalogus Eere-Tentoonstelling Johannes Bosboom*, Amsterdam (Maatschappij 'Arti et Amicitiae') augustus–september 1900.

Arti Amsterdam 1901/1902 = *Catalogus Tentoonstelling G.H. Breitner*, Amsterdam (Maatschappij 'Arti et Amicitiae') november 1901–januari 1902.

Arti Amsterdam 1902 = *Catalogus Tentoonstelling Teekeningen en Eisen van M. Bauer*, Amsterdam (Maatschappij 'Arti et Amicitiae') maart 1902.

Pulchri 's-Gravenhage 1890 = *Catalogus Tentoonstelling A. Mauve. Schilderijen en Teekeningen uit de nalatenschap van den schilder en uit particuliere verzamelingen*, 's-Gravenhage (Kunstzaal Pulchri Studio) 1890.

Pulchri 's-Gravenhage 1895 = *Catalogus Tentoonstelling Jacob Maris*, 's-Gravenhage (Schilderkundig Genootschap 'Pulchri Studio') 1895.

Pulchri 's-Gravenhage 1899 = *Catalogus Eere-Tentoonstelling Jacob Maris*, 's-Gravenhage (Schilderkundig Genootschap 'Pulchri Studio') 1899.

Pulchri 's-Gravenhage 1900 = *Catalogus van Meesterwerken van Fransche Kunst*, 's-Gravenhage (Schilderkundig Genootschap 'Pulchri Studio') 1900.

Pulchri 's-Gravenhage 1911/1912 = *Catalogus Eere-tentoonstelling Jozef Israëls in de kunstzalen van het schilderkundig genootschap 'Pulchri Studio'...*, 's-Gravenhage (Schilderkundig Genootschap 'Pulchri Studio') 9 december 1911–7 januari 1912.

Cat. De Vos 1883 = *Veiling-catalogus van de Collection de Feu M. Jacob de Vos Jbnz. Tableaux modernes, tableaux anciens et sculptures*, Amsterdam (C. F. Roos & C. F. Roos jr., Frederik Muller & Co, Van Pappelendam & Schouten en C. M. van Gogh) 22 en 23 mei 1883.

Cat. Day 1909 = *Catalogue of the highly important collection of Modern Pictures and Water Colour Drawings chiefly of The Continental Schools of The Right Hon. Sir John Charles Day*, London (Christie, Manson & Woods) 13 mei 1909.

Cat. Young 1910 = *Catalogue of the very important collection of Modern Pictures and Water-Colour Drawings chiefly by the Barbizon & Dutch Schools being the third and remaining portion of the celebrated collection of Alexander Young Esq.*, Londen (Christie, Manson & Woods) 30 juni–4 juli 1910.

1.
J. Akkeringa, *Strandgezicht*.
Olieverf op paneel, 16,5 × 31,5
cm.
Gekocht bij –
Geschatte waarde –
Geveild op 11 april 1916:
f 340,- (nr. 1).

2.
L. F. H. Apol, *In de
besneeuwde velden*.
?, 27 × 41 cm.
Gekocht bij Goupil & Co in
1889 voor f 250,-.

3.
A. H. Bakker Korff, *Zittende
vrouw die leest*.
?, 13 × 11 cm.
Gekocht bij Goupil & Co in
1889 voor f 550,-.

4.
N. Bastert, *Aan de Vecht*.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 1.
Geschatte waarde: f 600,-
(‘niet’).

5.
M. Bauer, *Salambô*.
Aquarel en pastel, 66 × 63 cm.
Gekocht bij –
Geschatte waarde: f 1.000,-
(-).
Geveild op 11 april 1916:
f 775,- (nr. 2).

6.
M. Bauer, *Salomé*.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: Arti Amster-
dam 1902, nr. 71.
Geschatte waarde –

7.
C. Bisschop, *Pauweveer*.
?, 27 × 20 cm.
Gekocht bij Goupil & Co in
1898 voor f 750,-.

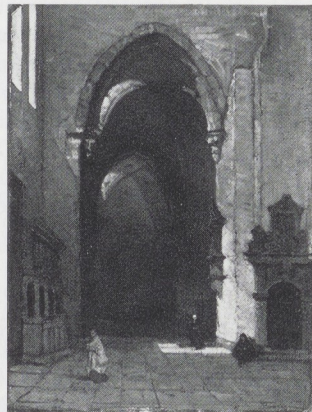
8.
B. J. Blommers, *Het geitje*.
Olieverf op doek, 50,5 × 39,5
cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 3.
Geschatte waarde: f 2.500,-
(‘gewenscht’).
Geveild op 11 april 1916:
f 4.000,- (nr. 3).

9.
R. Bonheur, *Rammen en scha-
pen*.
Gekocht bij Goupil & Co in
1902. Op 17 februari gekocht
en op 21 juni teruggegeven om
een tekening van Millet (nr.
53) te kunnen kopen.

10.
J. Bosboom, *Interieur van de
Domkerk te Trier*.
Olieverf op paneel, 40 × 30 cm.
Gekocht bij –

Tentoongesteld: Arti Amster-
dam 1900, nr. 143;
ABK Rotterdam 1908/1909,
nr. 4.
Geschatte waarde f 10.000,-
(‘gewenscht’).
Geschenken aan het Rijksmu-
seum in 1914 (inv.nr. A2700).

11.
J. Bosboom, *De kerk te Breda
van binnen*.
Olieverf op paneel, 37,5 × 28,5
cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 5.
Geschatte waarde: f 6.000,-
(‘niet noodig’).
Geveild op 11 april 1916:
f 6.700,- (nr. 4).

12.

J. Bosboom, *De Portugese synagoge te Amsterdam van binnen*.

Olieverf op paneel, 43,5 × 35,5 cm.

Gekocht bij –

Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 6.

Geschatte waarde: f 8.000,- ('niet bepaald gewenst').

Geveild op 11 april 1916: f 13.600,- (nr. 5).

13.

G. H. Breitner, *Amsterdamse gracht in de sneeuw*.

Olieverf op doek, 61 × 101 cm.

Gekocht bij –

Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 7.

Geschatte waarde: f 8.000,- ('zeer gewenst').

Geveild op 11 april 1916: f 2.800,- (nr. 6).

14.

G. H. Breitner, *Artillerie*.

Olieverf op doek, 23,5 × 39 cm.

Gekocht bij –

Tentoongesteld: Arti Amsterdam 1902, nr. 149.

Geschatte waarde: f 1.200,- ('gewenst').

Geveild op 11 april 1916:

f 2.000,- (nr. 7).

15.

J. B. C. Corot, *Landschap met vee*.

Olieverf op paneel, 21,5 × 37 cm.

Gekocht bij –

Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 8 of 9.

Geschatte waarde: f 8.000,- ('goed').

Geveild op 11 april 1916:

f 6.000,- (nr. 8).

16.

J. B. C. Corot, *Landschap*.

Gekocht bij –

Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 8 of 9.

Geschatte waarde –

17.

Ch. F. Daubigny, *Landschap, oevers van de Oise*.

Olieverf op paneel, 26,5 × 46 cm.

Gekocht bij –

Tentoongesteld: Pulchri 's-Gravenhage 1900, nr. 19;

ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 10.

Geschatte waarde: f 8.000,- ('goed').

Geveild op 11 april 1916:

f 7.300,- (nr. 9).

18.

V. N. Diaz de la Peña, *Het bos van Fontainebleau*.

Olieverf op doek, 50,5 × 63,5 cm.

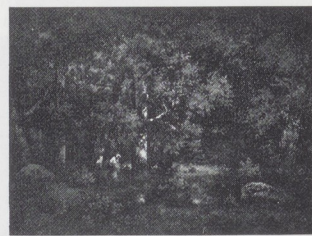
Gekocht bij Goupil & Co in 1892 voor f 7.000,-.

Tentoongesteld: Pulchri 's-Gravenhage 1900, nr. 32;

ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 11.

Geschatte waarde: f 20.000,- ('zeer gewenst').

Geschonken aan het Rijksmuseum in 1914 (inv.nr. A2701).

19.
J. Dupré, *Landschap*.
Olieverf op paneel, 32 × 42 cm.
Gekocht bij Goupil & Co in
1894 voor f 9.500,-.
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 12.
Geschatte waarde: f 2.000,-
(‘niet noodig’).
Geveild op 11 april 1916:
f 6.350,- (nr. 10).

20.
J. Israëls, *Moederzorg*.
Olieverf op doek, 89,5 × 111
cm.
Gekocht bij Goupil & Co in
1892 voor f 9.000,-.
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 13;
Pulchri 's-Gravenhage
1911/1912, nr. 57.
Geschatte waarde: f 35.000,-
(‘dezelfde als Drucker’).
Geveild op 11 april 1916:
f 37.500,- (nr. 11).

21.
J. Israëls, *Tegen het vallen van
de schemering*.
Olieverf op doek, 121,5 × 87
cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 15.
Geschatte waarde: f 15.000,-
(-).
Geveild op 11 april 1916:
f 12.500,- (nr. 12).

22.
J. Israëls, *Kinderen der zee*.
Aquareel, 63,5 × 46 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 14;

Pulchri 's-Gravenhage
1911/1912, nr. 58.
Geschatte waarde: f 5.000,-
(‘niet noodig’).
Geveild op 11 april 1916:
f 5.700,- (nr. 13).

23.
J. Israëls, *Een laatste blik*.
Aquareel, 31,5 × 45 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 16.
Geschatte waarde: f 3.000,-
(-).
Geveild op 11 april 1916:
f 2.800,- (nr. 14).

24.
I. Israëls, *Straat te Parijs*.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 17.
Geschatte waarde –

25.
Ch.-E. Jacque, *Herderin met
schapen*.
Krijt, 39 × 32,5 cm.
Gekocht bij –

Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 20.
 Geschatte waarde: f 1.000,- ('gewenscht').
 Geveild op 11 april 1916: f 600,- (nr. 15).

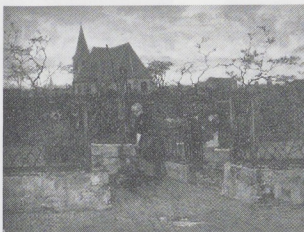
26.
 Ch.-E. Jacque, *Schapen in de weide*.
 Olieverf op doek, 46 × 75 cm.
 Gekocht bij Goupil & Co in 1889 voor f 2.200,-.
 Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 19.
 Geschatte waarde -

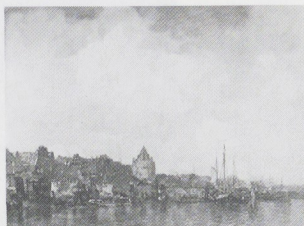
27.
 J. B. Jongkind, *In de haven*.
 Olieverf op doek, 25 × 33 cm.
 Gekocht bij -
 Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 18.
 Geschatte waarde: f 4.000,- ('te gebruiken').
 Geveild op 11 april 1916: f 3.150,- (nr. 16).

28.
 J. Maris, *Een bleekveld*.
 Olieverf op doek, 41 × 57 cm.
 Vermoedelijk gekocht bij Wallis & Sons in 1909 (of later).
 Dit schilderij is door Wallis op de veiling van de collectie J.C. Day gekocht voor £ 630,-. Cat. Day 1909, nr. 66.
 Geschatte waarde: f 18.000,- ('zeer gewenscht').
 Geschonken aan het Rijksmuseum in 1914 (inv.nr. A2703).

29.
 J. Maris, *De Schreierstoren aan de Buitenkant te Amsterdam*.
 Olieverf op doek, 83 × 111 cm.
 Gekocht bij Goupil & Co in 1892 voor f 4.800,-.
 Tentoongesteld: Pulchri 's-Gravenhage 1895, nr. 53; ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 21.
 Geschatte waarde: f 40.000,- ('gewenscht').
 Geschonken aan het Rijksmuseum in 1914 (inv.nr. A2702).

30.
 J. Maris, *De oude Laan van Meerdervoort*.
 Gekocht bij -
 Tentoongesteld: Pulchri 's-Gravenhage 1895, nr. 54; Pulchri 's-Gravenhage 1899, nr. 53.
 Geschatte waarde -

31.
 J. Maris, *Sloot met tuinen*.
 Olieverf op doek (?), 46 × 76 cm.
 Gekocht bij Goupil & Co in 1890 voor f 2.200,-? (Vermoedelijk is dit schilderij identiek aan *Environs de la Haye*.)
 Tentoongesteld: Pulchri 's-Gravenhage 1895, nr. 55.
 Geschatte waarde -

32.
 J. Maris, *Het Delfse poortje*.
 Gekocht bij -
 Tentoongesteld: Pulchri 's-Gravenhage 1899, nr. 55.
 Geschatte waarde -

33.
 J. Maris, *Hoekje van een stad*.
 ?, 40 × 47 cm.
 Gekocht bij Goupil & Co in 1896 voor f 1.500,-.

34.
 J. Maris, *De zusjes*.
 Olieverf op doek, 62,5 × 54 cm.
 Gekocht bij -
 Tentoongesteld: Pulchri 's-Gravenhage 1895, nr. 57; Pulchri 's-Gravenhage 1899, nr. 54; ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 22.
 Geschatte waarde: f 20.000,- ('zeer gewenscht').
 Geveild op 11 april 1916: f 7.800,- (nr. 17).

35.
J. Maris, *De molen*.
Olieverf op doek, 51 × 39 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 25?
Geschatte waarde: f 15.000,-
(‘niet bepaald nodig’).
Geveild op 11 april 1916:
f 8.700,- (nr. 18).

36.
J. Maris, *Avondstemming*.
Olieverf op doek, 48 × 77 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: Pulchri
’s-Gravenhage 1895, nr. 56;
ABK Rotterdam 1908/1909,
nr. 24.
Geschatte waarde: f 30.000,-
(‘zeer gewenscht’).
Geveild op 11 april 1916:
f 14.000,- (nr. 19).

37.
J. Maris, *'Henriette'*.
Olieverf op doek, 28 × 25,5 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 26.
Geschatte waarde: f 6.000,-
(‘niet bepaald noodig’).
Geveild op 11 april 1916:
f 4.100,- (nr. 20).

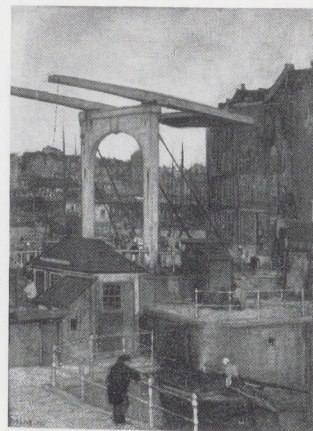
38.
J. Maris, *De baker*.
Aquareel, 55 × 49 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 27.
Geschatte waarde: f 9.000,-
(‘noodig’).
Geveild op 11 april 1916:
f 7.300,- (nr. 21).

39.
J. Maris, *Bomschuit op het strand*.
Aquareel, 34 × 22,5 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 28.
Geschatte waarde: f 3.000,-
(‘niet bepaald noodig’).
Geveild op 11 april 1916:
f 300,- (nr. 22).

40.
M. Maris, *De Nieuwe Haarlemse Sluis bij het Singel, genaamd 'Souvenir d'Amsterdam'*.
Olieverf op doek, 46,5 × 35 cm.
Vermeedelijk gekocht bij Wil-

liam Marchant & Co (Londen) in 1907.
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 30.
Geschatte waarde: f 40.000,- ('zeer gewenscht').
Geschonken aan het Rijksmuseum in 1914 (inv.nr. A2704).

41.
M. Maris, *Sprookje*.
Olieverf op paneel, 18 x 38 cm.
Gekocht bij Goupil & Co in 1898 voor f 9.000,-.
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 31.
Geschatte waarde: f 20.000,- ('gewenscht').
Geschonken aan het Rijksmuseum in 1914 (inv.nr. A2705).

42.
M. Maris, *Het dochtertje van de schilder J. M. Swan*.
Olieverf op doek, 76,5 x 51 cm.
Gekocht bij -
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 29.

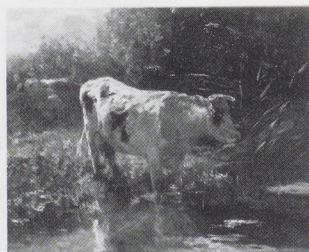

Geschatte waarde: f 30.000,- ('niet bepaald noodig').
Geveild op 11 april 1916: f 12.500,- (nr. 23).

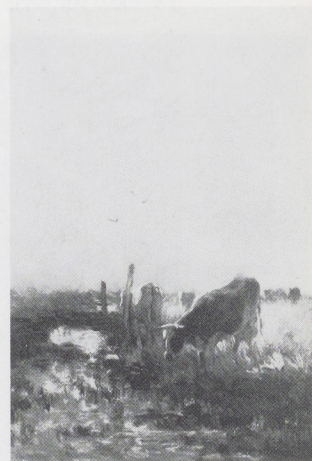
43.
M. Maris, *De beenhouwerij*.
Olieverf op paneel, 26 x 31 cm.
Gekocht bij -
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 32.
Geschatte waarde: f 3.000,- ('niet gewenscht').
Geveild op 11 april 1916: f 5.400,- (nr. 24).

44.
W. Maris, *Koe aan de slootkant*.
Olieverf op doek, 65 x 81 cm.
Gekocht bij -
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 33.
Geschatte waarde: f 25.000,- ('gewenscht').
Geschonken aan het Rijksmuseum in 1914 (inv.nr. A2706).

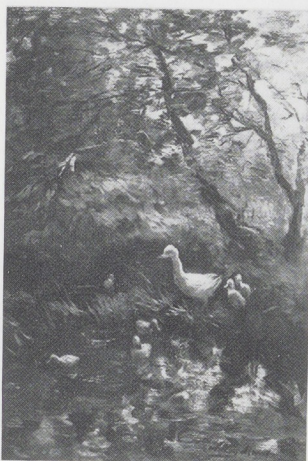
45.
W. Maris, *Koeien aan de sloot*.
Olieverf op doek, 37 x 26 cm.
Gekocht bij -
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 35.
Geschatte waarde: f 3.000,- ('ongewenscht').
Geveild op 11 april 1916: f 5.100,- (nr. 25).

46.
W. Maris, *Zomerweelde*.
Olieverf op doek, 75 x 100 cm.
Gekocht bij Goupil & Co in 1895 voor f 3.000,-.
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 34.
Geschatte waarde: f 18.000,- ('niet gewenscht').
Geveild op 11 april 1916: f 7.400,- (nr. 26).

47.
W. Maris, *'Eendjes'*.
Olieverf op doek, 37 × 25,5 cm.
Vermoedelijk gekocht bij Goupil & Co in 1899 voor f 900,-.
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 36.
Geschatte waarde: f 4.000,- ('niet noodig').
Geveild op 11 april 1916: f 2.200,- (nr. 27).

48.
A. Mauve, *Herder met kudde in de hei*.
Olieverf op doek, 49,5 × 80 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 37.
Geschatte waarde: f 20.000,- ('niet onmisbaar').
Geveild op 11 april 1916: f 37.000,- (nr. 28).

49.
A. Mauve, *De ploeg*.
Olieverf op doek, 35,5 × 70,5 cm.
Vermoedelijk gekocht bij Goupil & Co in 1910. Dit schilderij door Boussod & Valadon op de veiling van de collectie Young gekocht voor £ 3.050,-. Cat. Young 1910, nr. 325.
Geschatte waarde: f 12.000,- ('niet gewenst').
Geveild op 11 april 1916: f 26.000,- (nr. 29).

50.
A. Mauve, *De houthakkers*.
Olieverf op doek, 80 × 50 cm.
Gekocht bij Goupil & Co in 1884 voor f 810,-.
Tentoongesteld: Pulchri's-Gravenhage 1890, nr. 8; ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 38.
Geschatte waarde: f 8.000,- ('niet gewenst').
Geveild op 11 april 1916: f 9.200,- (nr. 30).

51.
H. W. Mesdag, *Straffe bries*.
Olieverf op doek, 48 × 78 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 39.
Geschatte waarde: f 1.000,- ('goed').
Geveild op 11 april 1916: f 2.200,- (nr. 31).

52.
J.-F. Millet, *De waterdraagster*.
Olieverf op doek, 41 × 33 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 40.
Geschatte waarde: f 25.000,- ('zeer goed').
Geschonken aan het Rijksmuseum in 1914 (inv.nr. A2707).

53.
J.-F. Millet, *Herderin*.
Zwart krijt, 37,5 × 28 cm.
Gekocht bij Goupil & Co in
1902 voor f 9.600,-.
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 42.
Geschatte waarde: f 6.000,-
(‘zeer gewenscht’).
Geschonken aan het Rijksmu-
seum in 1914 (inv.nr. 1950:21).

54.
J.-F. Millet, *Herder met zijn
kudde*.
Pastel, 31,5 × 43 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 41.
Geschatte waarde: f 2.500,-
(-).
Geveild op 11 april 1916:
f 3.000,- (nr. 32).

55.
A. Neuhuys, *De Noorse
Madonna*.
Aquareel, 59 × 44 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 43.
Geschatte waarde: f 8.000,-
(‘zeer gewenscht’).
Geschonken aan het Rijksmu-
seum in 1914 (inv.nr. A2711).

56.
A. Neuhuys, *De eerste pasjes*.
Olieverf op doek, 31 × 23,5 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 44.
Geschatte waarde: f 2.000,-
(‘ongewenscht’).
Geveild op 11 april 1916:
f 4.700,- (nr. 33).

57.
A. Neuhuys, *De rammelaar*.
Olieverf op paneel, 36 × 29,5
cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotter-
dam 1908/1909, nr. 45.
Geschatte waarde: f 3.000,-
(‘ongewenscht’).
Geveild op 11 april 1916:
f 5.400,- (nr. 34).

58.
A. Neuhuys, *De kleine moeder*.
Olieverf op ?
Gekocht bij –
Afgebeeld en vermeld in
Eisler, *op.cit.* (noot 32), pp. 104
en 107.
Geschatte waarde –

59.
G. J. H. Poggenbeek, *Slootrand met eenden bij een eendenkorf*.
Olieverf op doek, 33 × 49,5 cm.
Gekocht bij –
Geschatte waarde: f 6.000,-
(‘zeer gewenscht’).
Geschonken aan het Rijksmuseum in 1914 (inv.nr. A2708).

60.
W. Roelofs, *Landschap met molen*.
Olieverf op paneel, 18 × 24,5 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 46.
Geschatte waarde: f 900,-
(‘gewenscht’).
Geveild op 11 april 1916:
f 775,- (nr. 35).

61.
P. E. Th. Rousseau, *Avondschemering*.
Olieverf op doek, 42 × 63 cm.
Gekocht bij –
Tentoongesteld: Pulchri's-Gravenhage 1900, nr. 64;
ABK Rotterdam 1908/1909,
nr. 47.

- Geschatte waarde: f 15.000,-
(‘zeer gewenscht’).
Geschonken aan het Rijksmuseum in 1914 (inv.nr. A2709).

62.
P. E. Th. Rousseau, *In een houten hut*.
Gekocht bij Goupil & Co in 1902. Op 17 februari gekocht en op 21 juni teruggegeven om een tekening van Millet (nr. 53) te kunnen kopen.

63. Ph. L. J. F. Sadée, *Pas gehuwd*.
?, 49 × 74 cm.
Gekocht bij Goupil & Co in 1886 voor f 1.440,-.

64.
L. Alma Tadema, *In gepeins*.
Olieverf op doek, 22,5 × 36 cm.
Vermoedelijk gekocht bij Messrs Henry Wallis & Sons (Londen) in 1898.
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 48.
Geschatte waarde: f 6000,-
(‘gewenscht’).
Geveild op 11 april 1916:
f 2.500,- (nr. 36).

(Foto Tom Haartsen).

65.
C. Troyon, *De stier*.
Olieverf op paneel, 27 × 35 cm.

- Gekocht bij Goupil & Co in 1894 voor f 12.500,-.
Tentoongesteld: Pulchri's-Gravenhage 1900, nr. 67;
ABK Rotterdam 1908/1909,
nr. 49.
Geschatte waarde: f 5.000,-
(‘ongewenscht’).
Geveild op 11 april 1916:
f 7.100,- (nr. 37).

66.
J. H. Weissenbruch, *Landschap met boerderij bij een plas*.
Olieverf op doek, 46 × 67 cm.
Gekocht bij Goupil & Co in 1899 voor f 2.200,-.
Tentoongesteld: ABK Rotterdam 1908/1909, nr. 50.
Geschatte waarde: f 10.000,-
(‘zeer gewenscht’).
Geschonken aan het Rijksmuseum in 1914 (inv.nr. A2710).

67.
P. Calvi, *Ingesluimerd*.
Marmer, hoogte 71 cm.
Dit beeld werd geveild op 23 mei 1883 op de veiling van de collectie van Jacob de Vos Jbz. Afgebeeld in cat. De Vos 1883, tegenover titelpagina.

